
ÉSZREVÉTELEK ÉS KIEGÉSZÍTÉSEK BASKI IMRÉNEK „A TÖRÖK HÓDOLTSÁG NÉPRAJZI ÉS NYELVI MARADVÁNYAI FÖLDRAJZI NEVEINKBEN” CÍMŰ KÖNYVEMRŐL ÍRT ISMERTETÉSÉHEZ

Miként általában a szerzők, magam is nagy érdeklődéssel szoktam várni a könyveimről készült recenziókat. Így voltam ezzel legutóbb is, amikor a Névtani Értesítő legutóbbi kötetében az írásom címében jelzett munkámról BASKI IMRE ismertetését (2010: 214–7) olvastam. Ennek során többször támadt olyan érzésem, mintha a recenzens kisebb-nagyobb fokú figyelmetlenséggel, nem kellő alapossgal tekintette volna át – a kétségtelenül nagyon sok adatot magában foglaló – könyvemet. Bizonyára ezzel is magyarázható jó néhány megjegyzése, amelyet nem tudok elfogadni. Többször is előfordult, hogy megállapításaimmal kapcsolatban egy-két adat elkerülte a figyelmét. Elsősorban emiatt és részben az esetleges további, hasonló témakörben folytatandó kutatások érdekében gondoltam arra, hogy ismertetését nem hagyhatom válasz, kiegészítés nélkül. Ebből is adódik, hogy feldolgozásom forrásaival és egyes eredményeivel, megállapításaival összefüggésben több esetben is elkerülhetetlenek, fontosnak látszik hosszabb-rövidebb részlet idézése kiadványomból.

Akik legalább közvetőlegesen ismerik kutatásaim főbb témaköreit, azok tudhatják, hogy munkásságom túlnyomórészt a nyelvjárástanhoz és a helynevekhez, kisebb mértékben pedig a néprajzhoz kapcsolódik, a turkológiához azonban egyáltalán nem. Ezért a szóban forgó vizsgálódásaimhoz forrásul szolgáló földrajzinév-kötetek példaanyagának – mind a néprajzi, mind a nyelvészeti szempontú – feldolgozásában, elemzésében, amint azt könyvem megfelelő fejezeteiben részletesen kifejtettem (SZABÓ 2008: 14–22, 79–92), elsősorban a tárgykörbe tartozó szakirodalom eredményeire, megállapításaira támaszkodtam. Utólag is úgy ítélem meg, hogy ezek kiválasztásában – a néprajzi és nyelvészeti szakirodalom tekintetében egyaránt – sikerült alapvetően fontos és igen megbízható előzményeket találnom.

Hogy a felhasznált forrásokban meglévő és általam összegyűjtött helynevek közül melyeket lehet oszmán-török eredetűnek minősíteni, a török hódoltság korában gyökeret vert földrajzi névnek tekinteni, azt korántsem könnyű megállapítani. Ennek nehézségeivel már kutatásaim kezdetén tisztában voltam, s mégis – mivel ez a témakör nagy érdeklődést ébresztett bennem – kezdetben kisebb terjedelmű cikkek megírásával belevágtam a számomra több szempontból is nagyon vonzó téma vizsgálatába. Annak eldöntésében, hogy a szóban forgó helynév a maga egészében vagy – összetett elnevezés esetén – valamelyik összetevő elemében, névrészében oszmán-török eredetű-e, elsősorban KAKUK ZSUZSA „A török kor emléke a magyar szókincsben” című, 1996-ban napvilágot látott kitűnő monográfiáját, valamint a FNESz. és a TESz. köteteit, részben pedig a recenzens egy-két cikkét tudtam figyelembe venni. Kutatásaim eredményét végül 2008-ban sikerült önálló kiadványként is megjelentetnem.

BASKI IMRE a recenzió bevezető részében a témaválasztásról és a kötet egyik fő fejezetének, a török hódoltságához fűződő néphagyomány körébe tartozó, a földrajzi nevekben megőrzött mondák, mondatöredékek közlésének és néprajzi szempontú elemzésének fontosságáról ejt röviden szót. Írásának középpontjában – érdeklődési körének, kutatási területének megfelelően – nyilvánvalóan munkám másik nagyobb része, az oszmán-török nyelvi hatásra visszavezethető helyneveknek az elemzése, megítélése áll. Véleményét ezekkel az elnevezésekkel kapcsolatban fejt ki részletesen. A dolog természetéből adódóan válaszom a vizsgált oszmán-török eredetű földrajzi nevek általa vitathatónak tekintett besorolására és a szerinte problematikusnak vagy esetenként elfogadhatatlannak tartott megállapításokra terjed ki.

Bírálatának nem csekély része – több példát is érintő észrevételei, kifogásai mellett – arra vonatkozik, hogy a könyvben számba vett, oszmán-török eredetű közszavakra visszavezethető földrajzi nevek csoportosítását nem tartja elfogadhatónak. S megkérdőjelezi a *dag*, *duťyán*, *hadzsi*, *haramia* és *subasa* ~ *szubasa* címszóknek az **Oszmán-törökből (közvetlenül vagy közvetve) átvett helynevek** első csoportban való tárgyalását (BASKI 2010: 215–7).

BASKI IMRE figyelmét elkerülte, hogy az egyes címszók kategóriákba sorolásában fontos alapnak, mércének az ÉKsz. anyagát tekintetem. Föltehetően ezzel függ össze, hogy nemcsak a szóban forgó csoportosítást tartja elhibázottnak, hanem néhány címszó kiválasztását is. Ezzel kapcsolatban a következőket fogalmazta meg: „Úgy látszik, SZABÓ JÓZSEF nem tudta vagy nem akarta eldönteni, hogy a kérdéses helynevek etimonja használatos volt-e köznévként a helyi (magyar vagy délszláv!) lakosság körében. Véleményem szerint önálló címszóként kellene szerepeltetni a *Cseszme*, a *Daggasszó* (?) és a *Falgasdak* (?) helynevet. A többi »köznévvel keletkezett helynév« pedig a fent említett másik (2. számú) csoportba tartozik” (BASKI 2010: 215).

Hasonlóképpen vitathatónak tartja az **Oszmán-török eredetű, ma is ismert köznevekből keletkezett helynevek** kategóriáját és az oda sorolt példák egy részét is. Ezekkel kapcsolatban a következőket jegyezte meg: „Szerintem problematikus ennek a csoportnak az elkülönítése. Először is azért, mert biztosan nem határozható meg, hogy a mai magyarul beszélők mely rétegei milyen szavakat ismernek, és milyeneket használnak. Így bizonyára nem ismert a mai köznyelvben a *csausz*, a *bég* név *bék* változata, és feltehetően ismeretlen a *hodzsa* és a *pasa* is” (BASKI 2010: 216–7).

Jórészt egyetértek BASKI IMRÉVEL abban, hogy „biztosan nem határozható meg, hogy a mai magyarul beszélők mely rétegei milyen szavakat ismernek, és milyeneket használnak”. Nekem is úgy tűnik, hogy példái közül a *csausz* és a *hodzsa* főnevek jelentése, ismertsége a magyar beszélők körében eléggé bizonytalan, s ez a körülmény talán alátámaszthatja a recenzens véleményét. KAKUK ZSUZSA, aki a fentebb már említett könyvében részletesen elemezte a török uralom korában átvett oszmán-török eredetű szavainknak a későbbi századokban történt visszaszorulását, a mai magyar nyelvben való ismertségét és használatát, de a *hodzsa* és a *pasa* köznevek kipusztulásáról nem ejt szót, a *csausz* lexémával kapcsolatban a következőket állapítja meg: „A hódoltság után [a *csausz*] közszóként kiveszett nyelvünkéből, de megőrződött tulajdonnévként. Szegeden ismerik a *Csausz* családnevet és a vele összefüggő szólást” (KAKUK 1996: 128–9). – A *bég* főnév *bék* változatának előfordulására a különféle tájszótárakban (így pl. az ÚMTsz.-ben) nincs adat, az általam felhasznált forrásokban viszont egy-két példát találunk rá, így ezzel a hangtani változattal számolni kell, és a *bég* köznévv mellett ezt is fel kell tüntetni. Ezért annak

eldöntése, hogy mi tekinthető még napjainkban is élő vagy legalább ismert lexémának a hódoltság idején átvett török jövevényszók közül, alapvetően fontos kérdés volt számomra. Arra kellett tehát megoldást keresnem, hogy van-e olyan objektív, elfogadható mérce, amely a szóban forgó kutatásban segítségemre lehet.

A különféle nyelvjárási sajátosságok leírásában, közzétételében nagyon régi keletű, hagyományos módszer a köznyelvi adatokkal való összevetés. Egyes esetekben azonban ennek konkrét alkalmazása – a hangtani jelenségektől a mondattani sajátosságokig – nemegyszer problémát okoz(hat)ott a nyelvjáráisleírásnak szinte minden területén. Az összehasonlítás alapvető szempontjait, követelményeit a különböző típusú tájszavaknak szótárszerű közzétételére KISS JENŐ dolgozta ki, és a következőképpen foglalta össze: „Azt eldönteni, hogy mi a tájszó, s mi nem az, csak a köznyelvi szókészlet ismeretében lehet. A legjobb mérce e tekintetben – következtelenségei, hiányosságai ellenére is – az Értelmező kéziszótár (s lesz majd a korszerűsített, felújított változata is, ha megjelenik)” (KISS 2002: 398).

Az ÉKsz. anyagára épített módszertani eljárást, a szótár bizonyos pontatlanságai ellenére, az oszmán-török eredetű köznevek ismertségére és használatára vonatkozóan is jónak találtam, és most is annak tartom. Ennek figyelembevételével az ÉKsz. alapján pl. a *basa* ~ *pasa*, *bég* ~ *bék*, *csausz* és *hodzsa* közszóakra visszavezethető földrajzi neveket az **Oszmán-török eredetű, ma is ismert köznevekből keletkezett helynevek** alcímmel a második fő kategóriába soroltam be (SZABÓ 2008: 147–60). Minthogy az ÉKsz.-ben a *cseszme*, a *dag*, a *hadzsi* és a *subasa* ~ *szubasa* köznévi nem szerepel, a *duttyán* pedig tájnyelvi lexémaként van feltüntetve benne, a *haramia* 'egyfajta gyalogos katona' jelentésben viszont nincs szótározva, ezért ezeket az **Oszmán-törökből (közvetlenül vagy közvetve) átvett helynevek** alcímű első csoportba vettem be (SZABÓ 2008: 96–147).

Az ÉKsz. adatait alapul véve, minősítéseit mércének tekintve az oszmán-török eredetűnek vélt földrajzi nevek kategóriák szerinti csoportosításával kapcsolatban a következőket írtam: „Az első csoportba az oszmán-törökből közvetlenül (esetenként szerb-horvát közvetítéssel) átvett egy- vagy többtagú helyneveket soroltam be (ilyenek például a *Babadag*, *Dömörkapu*, *Tabán*), valamint azokat a bel- és külterületi neveket, amelyek a maguk egészében vagy egyik összetevő elemükben oszmán-török eredetűek, egykor volt jelentésük azonban napjainkra szinte már teljesen elhomályosult, s legföljebb – esetenként kisebb-nagyobb mértékben megváltozott jelentésben – tájszóként vagy személynévként őrződött meg valamely vidéken vagy egy-két településen. Ilyenek például a következők: *Cseszmei-erdő*, *Duttyán*, *Kara-homok*.

A másik nagyobb csoportba pedig azokat a helyneveket vettem föl, amelyek szintén oszmán-török eredetűek, de – az előző kategóriába sorolt nevektől eltérően – többnyire máig ismert köznevekre vezethetők vissza (ilyenek például a *Basa-sarok*, *Bég rétje*, *Janicsár-domb*). Itt vettem számba továbbá pl. a *Csüz-part* és a *Hodzsatelek* ~ *Hoccsatelek* földrajzi neveket is, melyeknek a *csausz*, illetőleg a *hodzsa* köznévi elemei napjainkra ugyan már erősen visszaszorultak a nyelvhasználatból, az ÉKsz.-ban viszont adatolva vannak. A köznévre visszavezethető *Duttyán* földrajzi nevet viszont az első csoportba, az oszmán-törökből átvett helynevekhez soroltam, mivel ezt nem köznyelvi lexémának, hanem tájszónak minősíti az ÉKsz. Végül megjegyzem még, hogy azokat az elnevezéseket is az oszmán-török eredetűek közé soroltam, amelyek szerb-horvát közvetítéssel kerültek a magyarba (ilyenek pl. a *Budzsák*, *Haramia*), ha azok végső soron oszmán-török közszóra vezethetők vissza” (SZABÓ 2008: 93–4).

A fentiekben kifejtettek is jól jelzik, hogy az oszmán-török eredetű helynevek csoportosítása korántsem könnyű feladat. Ugyanis minden egyes földrajzi név keletkezésének, elterjedésének és fennmaradásának – a hódoltságkori magyar települések lakóinak az oszmán-törökökkel és őket kísérő más (pl. szerb és horvát) nyelvű népekkel való, rövidebb vagy hosszabb ideig tartó kapcsolataitól az adott helység lakossága sorsának későbbi alakulásáig és nyelvi-nyelvjárási megosztottságáig – különféle okai lehetnek.

Továbbra is az oszmán-török eredetűnek tartott helynevek kategóriákba sorolásáról szólva jegyzem meg: az ÉKsz. figyelmen kívül hagyásánál is meglepőbb volt számomra, hogy BASKI IMRE nem gondolt arra, hogy az általa kifogásolt besorolású köznevek nagy része a TESz. köteteiben is megtalálható. Hogy milyen nyelvi rétegbe tartozó szavak kerülhettek ebbe az értékes szótárba, arról az első kötet bevezető részében a következőket olvashatjuk: „Szóanyagunk megválogatásában legelsősorban A Magyar Nyelv Értelmező Szótárának címszóanyagához igazodtunk, természetesen bizonyos módosításokkal. Mindenekelőtt bekerültek szótárunkba a mai magyar köz- és irodalmi nyelv szavai, ide értve a modern élet jobbára nemzetközi jellegű műveltségszavainak tekintélyes számát is. Bevettük továbbá munkánkba régi nyelvi, elavult szavainkból, valamint tájszavainkból is mindazokat, amelyek fontosabb szerepet játszottak, illetőleg játszanak nyelvünk életében, következésképpen nyelvtörténetileg és nyelvjárástanilag rendszerint bővebben adathatók” (TESz. 1: 8–9). A recenzens megkérdőjelezte köznevek közül a következőket találtam meg a TESz. köteteiben: a *basa* melletti változatként *pasa* is, a *bég* melletti variánsként *bék* is, továbbá *csausz*, *duttyán*, *haramia* és *hodzsa*.

Az előzőekben már említettekhez jegyzem meg, hogy a *cseszme* (~ *csesme*), a *hadzsi* (~ *hacsi*) és a *subasa* ~ *szubasa* közneveknek meghatározott kategóriába való besorolásában is föl tudtam használni KAKUK ZSUZSA kutatási eredményeit. Ezek a közsavak ugyanis idővel szinte teljesen visszaszorultak a magyarban; egy-két településen azonban – amint arra utaltam (SZABÓ 2008: 98–101, 104–6, 123–5) – helynévvé válva máig megőrződtek. A *dag* köznévvvel kapcsolatban – ugyancsak KAKUK ZSUZSA említett könyvére (1996) hivatkozva – azt írtam: „semmilyen formában (még időlegesen sem) vert gyökeret nyelvünkben [...] csupán egy-két földrajzi névben maradt fenn napjainkig. A Váraszó községből való két adat ide sorolása – különösen jelentéstani szempontból – vitatható, nagyon bizonytalan” (101). Megállapításom is azt sugallja, amit a recenzens megjegyzése, hogy a *Daggasszó* : *Gagasszó* etimológiája valóban „gyenge lábakon áll”.

A *Falgasdak* névhez BASKI a következő észrevételt fűzte: „Még több kétség merül fel a *Falgasdak* helynévvel kapcsolatban (101). Nyilvánvaló, hogy ez a név már csak egy 1852-es térképen létezik. Pontos, eredeti hangalakját nem ismerhetjük, mivel idegen ajkú, magyarul nem (nagyon) tudó mérnökök jegyezték le, s így az akár **Farkaslak* is lehetett. Ezért a kérdéses nevet a régi magyar *Falkas* családnév és a török *dağ* 'hegy' szó összetételére visszavezetni – védhetetlen ötlet” (BASKI 2010: 216). A recenzens véleményével részben egyetértek, bizonyos tényekből levont következtetését azonban nem tudom elfogadni. Amiatt, hogy a *Falgasdak* név szerinte „már csak egy 1852-es térképen létezik”, nem kérdőjelezhető meg a *dag* köznévre visszavezethető, oszmán-török eredetű földrajzi nevekhez való besorolása. Első lépésként ezen állításomnak a közvetett bizonyításához egy olyan helynevet hozok itt szóba, amelyet a *Falgasdak*-hoz hasonlóan az adatközlők nem ismertek, a kutatásban adatként való felhasználása mégis lehetséges. Ennek rövid kifejtéséhez azonban egy kis kitérőt kell tennem.

A Tolna megyei Szakcs község névanyagában P. rövidítéssel találjuk például a *Csausz utja* nevet (vö. TMFN. 241), Törökkoppányból pedig egy 1878-ban készült kataszteri térkép adataként a *Csausz uti* helynevet, amely a *Csezut ajja : Csezut ajja* népi névhez kapcsolódik (vö. SMFN. 258). A *Csausz ut* földrajzi névvel összefüggésben például a következőket írtam: „A Szakcsról közzétett, Pesty Frigyes-féle gyűjtés során följegyzett helynév, noha napjainkban már nem ismerik, azért figyelemre méltó, mert – ma is meglévő törökkoppányi adatokkal együtt – a koppányi szandzsákközpontból kiinduló és Pécsre vezető *Csausz-út* emlékét őrzi, sőt egykori nyomát is jelzi. Szakcs és Törökkoppány szomszédos községek, és földrajzi helyzetük alapján könnyen elképzelhető, hogy a hódoltság korabeli Koppányból a *Csausz-út* éppen Szakcson át vezetett Pécs felé. [...] A *Csausz* köznévv a török korban általában 'követ, hírnök, levélvivő' jelentésben volt használatos, ezenkívül a *csauszok* »felügyelőként működtek [...] a vámolásnál« (1. részletesebben KAKUK 1996: 127–9). A *csauszok* szerepéből és feladataiból következően joggal föltételezhetjük, hogy e köznévvvel a *Csausz-út* földrajzi név már a hódoltság korában kialakulhatott. KÚNOS IGNÁCNak a következő fejtegetése is megerősíti ezt: »**Csausz**, türkisch: *csaus* war ein Courier oder Herold, ob sie nun zum Hofe gehörten oder bürgerlich und militärisch waren. [...] Den Weg, der einst von Koppány nach Fünfkirchen führte, nennt man noch heutzutage Csausz-Strasse, gleichwie mehr als eine Gegend die alten türkischen Benennungen bewahrte« (1901: 219). A törökkoppányi dűlőnevek pedig közvetve utalnak a közelükben vezető, hajdan volt *Csausz-út-ra*» (SZABÓ 2008: 152–3). Mindez azt mutatja, hogy a 19. század második felében följegyzett adatokat – akár a szakemberek készítette és általuk lokalizált croquis-k anyagát, akár a PESTY-féle helynévgyűjtést vesszük figyelembe (1. részletesebben SMFN. 8–10) – hasznosítani lehet például a nyelvészeti, helytörténeti és néprajzi kutatásokban is. Ugyanis a törökkoppányi *Falgasdak* és *Csausz uti* helyneveket egyaránt lokalizálni lehetett, Szakcs községben pedig a PESTY FRIGYES-féle gyűjtés során följegyezték a *Csausz utja* nevet is. Éppen ezért kétségtelen, hogy régebben ezek az elnevezések is ismertek és használatosak voltak. A különféle földrajzinév-kiadványokban számtalan példát találunk arra, hogy a PESTY-féle anyag egy részét az 1960-as évek közepétől országsszerte föllendült helynévgyűjtésben részt vevő adatközlők sem ismerték.

A fentiekben kifejtetteket figyelembe véve érthető tehát, hogy a *Falgasdak* földrajzi névvel kapcsolatos azon feltevésemet továbbra is fenntartom, hogy ez az elnevezés a KÁZMÉR MIKLÓS „Régi magyar családnevek szótára” című kiadványában megtalálható *Falkas* családnévnek és a *dag* köznévvnek az összetételéből keletkezhetett. Az általam föltételezett *Falkasdag* földrajzi nevet, illetőleg annak írásbeli *Falgasdak* változatát most is azzal magyarázom, hogy ez a forma – a croquis-k anyagában eléggé gyakran tapasztalható – félrehallás, rosszul értés következménye lehet, ugyanis ezeket a »térképeket és tabellákat többnyire magyarul kevésbé jól tudó (német, cseh) indzellérek készítették«, amit a szóban forgó helynévvel kapcsolatban a Somogy megyei földrajzinév-gyűjteményből vett megállapítással is alátámasztottam (1. erről SZABÓ 2008: 102). Megjegyzem, hogy a szóvégen álló *g* módosulására lehetséges más magyarázat is, mégpedig az, hogy a *Falkasdag* szóösszetételben a föltételezett *dag* lexéma *g* hangja zöngétlenedett. Ez a névforma ugyanis – például a már szóba került *bég* lexéma *bék* változatához hasonlóan – az egykori koppányi (a későbbi településnév-változtatás után: törökkoppányi) lakosok kiejtésében (a szóvégi *g* zöngétlenné válásával) *k*-vá módosult. Törökkoppányban

anyaggyűjtést végezve erre a tájnyelvi sajátásra – mint a helyi nyelvjárásra az utóbbi évtizedekig jellemző egyik hangtani jelenségre – jó néhány példát hallottam.

A föltételezett *Falkasdag* keletkezését nem kis mértékben valószínűsít(het)i az a tény, hogy a *dag* köznévi törökkoppányi *Babadag* földrajzi névben is előfordul. Forrásaimat tekintve ezekre a helynevekre másutt nincs példa a magyar nyelvterületen. Fontosnak tartom még annak megemlítését, hogy a *Babadag* nevet a kutatók egyöntetűen oszmán-török eredetűnek tartják. S hogy mivel magyarítható a szóban forgó névnek a létrejötté, azt a következőképpen fogalmaztam meg: „A törökkoppányi *Babadag* helynév keletkezése összefügghet azzal, hogy a hódoltság kori szandzsákközpontnak, Koppánynak a várát hosszú évtizedeken át a török katonaság birtokolta. A vár déli szárnyának (az ún. *Ásó-vár*-nak) a közelében egy kisebb hegy található. Föltehető, hogy ennek a magaslatnak a törökök adtak nevet, melyet később a falu magyar lakossága átvett tőlük, és napjainkig megőrzött” (SZABÓ 2008: 96). Törökkoppány helynevei közül még a következők tekinthetők oszmán-török eredetűnek: *Bég-utja-vőgy*, *Csausz-úti* (és változatai), *Cseszme*, *Hocsa kert*, *Tabán* és *Tatali*. A vizsgálatban felhasznált különböző kiadványokban az oszmán-törökből átvett földrajzi nevek megközelítőleg sem találunk egyetlen településen sem ennyi adatot. Ennek okai a község hódoltságkori történetében keresendők.

SZAKÁLY FERENCnek, a kiváló történésznek a kutatásaiból például jól kitűnik, hogy a koppányi vár 1526 után – különösen a 16. század közepétől – török kézre kerülve vált nagy jelentőségű erődítménnyé. Följegyezték róla, hogy az akkoriban kisvárosnak tekinthető Koppányban 400 lakóház volt, Buda után a törökök leggazdagabb városának számított, ahol 4 dzsámit és 11 mecsetet emeltek a hódítók (l. részletesebben SZAKÁLY 1969: 52). VASS ELŐD, szintén a török uralom korának jeles kutatója részletesen szőtt arról, hogy miként lett Törökkoppány a 16. század közepe tájától egész Észak- és Külső-Somogy szandzsákszékhelye. A korabeli falu hamarosan balkáni jellegű, kb. 1500 lakosú kisvárossá fejlődött, amelynek mintegy harmada lehetett magyar, a többséget pedig török katonaság, mohamedán tisztségviselők, kereskedők, iparosok és szerb nyelvű (vlah és iflak) népesség alkotta (vö. VASS 1972: 67).

Mindezek figyelembevételével a *Falkasdag* hajdani megléte, előfordulása valószínűbbnek látszik, mint a recenzens föltételezte *Farkaslak* névalak, amelynek egyik eleme sem adathozható. Ehhez még hozzá kell tennem, hogy az összetétel előtagjában a *Falkas* ~ *Farkas* hangváltozást lehetségesnek tartom, a *lak* utótag *dak* ~ *dag* formává alakulása viszont hangtani szempontból egyáltalán nem fogadható el. Ebben a kérdésben is az lehetne perdöntő – miként jó néhány, oszmán-török eredetűnek vélt földrajzi név esetében –, ha az itt és az ismertetett könyvben másutt említett föltevéseket több száz évvel ezelőtti (főképpen hódoltságkori) írásos források támasztanák alá. Mivel ilyeneknek nem vagyunk birtokában, továbbra is a föltevéseknél kell maradnunk. A fentiekben kifejtett tényekre, érvekre visszatérve ma is úgy vélem, hogy „a kérdéses nevet a régi magyar *Falkas* családnév és a török *dag* 'hegy' szó összetételére visszavezetni” talán mégsem „védhetetlen ötlet”, ahogy azt a recenzens minősíti (BASKI 2010: 216).

Hogy az oszmán-török eredetűnek tekinthető földrajzi nevek csoportosítása számomra is gondot okozott, azt jól mutatja, hogy kiadványomban eltértem attól az eljárásmodtól, amelyet egy korábbi írásomban tettem közzé (vö. SZABÓ 1999: 83–6). Bizonyos fokú módosítással figyelembe vettem viszont azt a felosztást, amelyet BASKI IMRE az „Oszmán-török szavak helyneveinkben” című cikkében alkalmazott (2006: 83–7). Példái egy részének, mégpedig a legnagyobb számú adatot magában foglaló típusának a

szóban forgó csoportba való besorolását viszont nem tartottam elfogadhatónak, ezért jegeztem meg ezzel kapcsolatban a következőket: „Az oszmán-törökből átvett jövevény-szavakból keletkezett földrajzi nevek között azonban – tőle eltérően (i. h. 87–8) – nem vettem számba anyagomban a *Török*- előtagú elnevezéseket (ilyenek például *Törökbecse*, *Török-hegy*, *Török-hordás*, *Török-kút*, *Török-rét* stb.)” (SZABÓ 2008: 93).

A *Török*- előtagú példák elé BASKI IMRE csupán a következő megjegyzést fűzte: „A török hódoltság és az oszmán-törökkel valamiképpen összefüggésbe hozott *Török*-előtagú település- és egyéb helynevek” (BASKI 2006: 87). Azt viszont egyáltalán nem indokolta meg, hogy miért, milyen érvek alapján tartoznak ezek a nevek az általa **Oszmán-török eredetű magyar köznevekből keletkezett helynevek** alcímmel megjelölt csoportba (BASKI 2006: 86), ahová – megfelelő forrásokra való hivatkozással – kellő alappal sorolta be például a *Hodzsza-kert*, *Hodzsza-telek*, *Janicsár-kút* : *Janicsár-kút*, *Subasa-hegy* és *Szubasa halma* neveket, jó néhány földrajzi név azonban nem tartozik oda. Ahhoz viszont, hogy a felsorolt adatok közül pl. a *Török-sánc*, *Török-torony*, *Török-tó* földrajzi neveket oszmán-török eredetűnek tekinthessük, az idézett megjegyzés korántsem meggyőző, mivel bizonyító ereje egyáltalán nincs. Az előtagként álló *török* közszo etimológiája ugyanis nem az oszmán-törökre vezethető vissza, hanem csupán 'az oszmán-törökkel kapcsolatos, rájuk vonatkozó' egyik (melléknévi) jelentésével utal a török uralom korára. A TESz.-ben a *török* közszo etimológiájára vonatkozóan – a főnévi és melléknévi jelentéseinek részletes felsorolása után – például a következőket találjuk: „Török eredetű; vö. türk, ujj. *türk*, a Kína szomszédságában, a 6–8. századig élt török nyelvű törzs és birodalom neve. [...] A jelentékeny számban előforduló és többségükben nagy valószínűséggel a *török* népnévhez tartozó régi magyar tulajdonnévi adatok arra vallanak, hogy a magyarság e népnevet – vagy egy valamelyik, vagy több, de meghatározhatatlan török népre és nyelvre vonatkoztatva – már a honfoglalás előtt megismerte, illetve az első adatok feltűntének idején már minden bizonnyal ismerte. Ez a régi magyar népnév ment át a 14–15. század táján a délről fenyegető oszmán-törökök megnevezésére; e körülmény egyébként a *török* népnév fennmaradását, sőt gyakori használatát is elősegítette.” (TESz. *török* a.)

A fentiekhez azt szeretném még hozzátenni, hogy mivel az említett, általam fel nem sorolt *Török*- előtagú földrajzi neveknek (alaptagját és megkülönböztető elemét is tekintve) egyik összetevő része sem oszmán-török eredetű, ezért BASKI IMRÉNEK ezeket egyáltalán nem kellett volna példái közé fölvennie. Ha elfogadom eljárás módját, azaz ha ezen névtípust is besoroltam volna az oszmán-török eredetű helynevekhez, példa-anyagom nagyjából százhusz adattal növekedett volna. *Török*- előtagú nevekkel – más, szintén a török mondanakörbe sorolható földrajzi nevekkel együtt – a szóban forgó munkámban egyébként magam is foglalkoztam, mégpedig a néprajzi szempontú feldolgozást magában foglaló fejezetben, vagyis ott, ahová ezek a helynevek valójában tartoznak (SZABÓ 2008: 19–69).

A recenziens – a *Hóbiárt basa utca* elnevezéstől a *Karapándzsa ~ Karapanca* helynéven át a *Turbék* földrajzi névig – azt írja, hogy a felsorolt példákknak „török helynévi (!) előzménye nem bizonyított. A közölt adatok alapján csak a tárgyalt helynév török személynévi eredete, legjobb esetben a pusztaszemélynév helynévként való használata tételezhető fel” (BASKI 2010: 215).

Lényegében véve egyetértek vele, a szóban forgó földrajzi nevek nagy részének magyarázatához ugyanis igen kevés adatot, eredetük kérdésében pedig elfogadhatóbb,

meggyőzőbb szakmai véleményt egyáltalán nem találtam, ezért döntő többségük oszmán-török eredetét általában csak **feltételezhetőnek minősítettem, és jó néhányat magam is problematikusnak, vitathatónak tartottam.** A velük kapcsolatos véleményemet általában az egyes címszóknál fejtettem ki, vagy – egy-két helynév esetében – a nyelvészeti vizsgálódás eredményeinek áttekintésében foglaltam össze (SZABÓ 2008: 173–83).

Ezt követően ismertetésében BASKI IMRE egyenként vagy bizonyos csoportok szerint foglalt állást néhány földrajzi név magyarázatával kapcsolatban. A *Karabuka*, *Karahóma* és *Kara-homok* helynevekre vonatkozó kételyeit pedig a következőképpen összegezte: „A *Karabuka* névvel kapcsolatban (110) szintén hangtani nehézségek merülnek fel. A név *buka* 'bika' eleme nem magyarázható meg a várható tipikus oszmán-török *buga* ~ *boga* alakokkal szemben. Hódoltság kori eredete nem bizonyítható, ám feltételezhető csakúgy, mint korábbi, mondjuk besenyő vagy kun személynévi eredete is. Ugyanez mondható el a *Karahóma* és a *Kara-homok* nevek eredetéről is.” (BASKI 2010: 215)

A *Karabuka* helynév etimológiájáról elfogadtam a FNESz. magyarázatát (FNESz.⁴ *Karabuka* a.), s erre hivatkoztam is. Abban a kérdésben pedig nem tudok állást foglalni, hogy a *buga* ~ *boga* hangalakú variánsokkal ez a név miképpen függhet össze. KISS LAJOS ezeket a hangtani változatokat egyáltalán nem említette meg. A *Karahóma* és a *Karahomok* földrajzi nevek köznévi részével kapcsolatban pedig hangtani nehézségek nem merülnek föl, legföljebb a *hóma* utótag szorul magyarázatra. A *homok* köznévi esetében ez szóba sem jöhet, a *Karahóma* földrajzi névről pedig most is ugyanaz a véleményem, hogy „Föltevésem szerint [...] két elemből, a *Kara* személynévből (vö. KÁZMÉR 1993: 551) és a *halom* köznévi birtokos személyjeles *halma* alakjának nyelvjárási *hóma* változatából tevődik össze (ugyanilyen szóalakok például a *bóta* 'balta', *óma* 'alma', *szóma* 'szalma'; további példákra vö. IMRE 1971: 132)”, ahogy ezt már kifejtettem (SZABÓ 2008: 110–1).

BASKI IMRE bíráló észrevételeit végiggondolva úgy vélem, hogy a szóban forgó helynevekkel kapcsolatban inkább az a probléma vetődik föl, hogy ezek oszmán-török eredetűek-e, a vizsgálat anyagába tartoznak-e, és megbízható forrás(ok)ban mikortól fordulnak elő. A *Kara* családnévi előtag mindhárom névben az ótörök *qara* 'fekete' szóra vezethető vissza, és már a hódoltság előtt vannak rá adatok. Erre a családnévre a török uralom korából Magyarország különböző vidékeiről több példa is előfordul (vö. CsnSz.; BASKI 2005: 15), a *Kara* előtagú földrajzi neveket főképpen ezért vettem be anyagomba. Néhány helynevet pedig amiatt, mert bizonyos forrásokban már a 18. század elejéről adatolhatók, s ezek föltehetően korábban is megvoltak.

Az oszmán-török eredetű, napjainkban is ismert köznevekre visszavezethető helynevekkel kapcsolatban is nemegyszer fölvetődik az a probléma, hogy egy részükben az előtag inkább családnévnak tekinthető. Ilyen például a boconádi *Basa-rét*, a Siklóson följegyzett *Basa-sarok*, a kőkúti *Jancsár-szöllő* és a Mike községből közzétett *Jancsári-dűlő*, *Jancsár-mező*, *Jancsár-kút* (SZABÓ 2008: 147, 148, 157). Érdekes módon több ilyen típusú földrajzi nevet (pl. *Basa-berek*, *Bassa-körtvélyes*, *Jancsár-kút* ~ *Janicsár-kút*) a recenzens is fölvetett anyagába (BASKI 2006: 84, 86–7).

A problematikusnak számító helynevek esetében is természetesen el kellett döntennem, hogy szerepeljenek-e példaanyagomban. Ebben a kérdéskörben aszerint foglaltam állást, hogy ha egy megbízhatónak tűnő forrás vagy az elnevezéshez kapcsolódó mondahagyomány megerősítette, hogy az adott földrajzi név a törökdúlás idején keletkezhetett, akkor azt vizsgálatra, közlésre érdemesnek találtam. Hogy mennyire

nehéz egy-egy helynév besorolhatóságát eldönteni, azt a módszertani alfejezetben néhány példával illusztráltam is. Így például a szigetvári *Basa utja* névhez fűződő magyarázatot meggyőzőnek, elfogadhatónak találtam, a Tamásiból közzétett *Basa-rét* földrajzi nevet viszont, mivel a hozzá kapcsolódó magyarázat nem a török megszállás korára utal, nem vettem föl anyagomba. KISS LAJOS kutatásait figyelembe véve ugyanígy jártam el a pilismaróti *Basaharc* helynév és a *Szulimán* községnév esetében is, hiszen ezek a nevek népetimológiával keletkeztek (l. részletesebben SZABÓ 2008: 87–90). Ezzel szemben BASKI IMRE egyik dolgozatában az **Oszmán-török helynevek közvetlen vagy közvetett átvételei** című alcsoportban a *Szuliman* településnév is megtalálható (vö. BASKI 2006: 84).

Néhány esetben más (főképpen helytörténeti) szempontot figyelembe véve döntöttem arról, hogy a szóban forgó nevet besorolhatom-e az oszmán-török eredetűekhez. Így jártam el például a törökkoppányi *Bég-utja-vögy* földrajzi név esetében, amelynek *Bég* névrészében véleményem szerintem nem személynév rejlik, hanem a 'közigazgatási, katonai beosztás, rang' jelentésű *bég* közszó. A népi emlékezet ugyan ehhez a helynévhez kapcsolódóan semmilyen mondát, mondatöredéket nem őrzött meg, mégis lehetségesnek tartom, hogy a *bég* köznévre vezethető vissza, ugyanis – amint azt a fentiekben már részletesebben kifejtettem – a község a 16. század közepétől hosszú ideig fontos szerepet játszó szandzsákközpont volt, ahol nagyszámú török katonaság és különböző foglalkozású oszmán-török nyelvű lakosság is élt.

Hogy az előzőekben már említett névtípust vitathatónak tekintetem, a következőképpen fogalmaztam meg: „Magam is úgy látom, hogy a feldolgozásra összeállított anyagomban található földrajzi nevek egy részéről csupán föltételezni lehet, hogy esetleg oszmán-török hatásra terjedtek el (ilyenek például a *Basa-domb*, *Bég rétje*, *Karahóma* nevek). Valamivel biztosabb alapokon nyugszik azoknak a helyneveknek az ide sorolása, melyeknek meglétére – a hozzájuk fűződő néphagyomány mellett – már a XVIII. század elejéről és közepéről találunk adatokat. Ilyen jellegű elnevezés például az üllési *Karahomok* és a kiskundorozsmai *Subasa* dűlőnév. Róluk joggal föltételezhetjük, hogy ezek – a XVIII. századból való első írásos előfordulásuk előtt – már a XVI–XVII. században (a hódoltság korában) is léteztek” (SZABÓ 2008: 92). – A vitathatónak tartott nevek miatt úgy vélem, hogy a könyvem 147. lapján található alcím helyett – kisebb, de lényegesnek látszó módosítással – jobb lett volna a következő: **Oszmán-török eredetű, ma is ismert köznevekre visszavezethető helynevek**. A *keletkezett* helyett ugyanis a *visszavezethető* jelző pontosabban, egyértelműbben fejezi ki azt, hogy az elnevezés köznévi eleme tekinthető oszmán-török eredetűnek, s ez válhatott később személynéven át földrajzi névvé.

A *Daggasszó* és a *Falgasdak* földrajzi neveken kívül BASKI szerint vitatható továbbá az *Ibrány*, a *Karkula* és a *Kurbasa* név is (BASKI 2010: 216). Említésre érdemesnek tartom, hogy viszonylag sok földrajzi név oszmán-török eredetű (ilyenek például a *Daggasszó* ~ *Gagasszó*, *Dzsámi*, *Karapándzsa* ~ *Karapanca*, *Kurbasa*) magam is problematikusnak találtam (vö. SZABÓ 2008: 177). Ennek ellenére a további kutatások segítése érdekében a kétesnek tekinthető adatokat is belevettem anyagomba. Az ezzel kapcsolatos véleményemet ekképpen fogalmaztam meg: „A névadatok besorolásában a mércém inkább engedékeny volt, mintsem szigorú. Úgy gondoltam ugyanis, hogy a gyanúba jöhető, eredete és keletkezésének ideje szempontjából problematikus, többé-kevésbé vitatható földrajzi neveket is inkább fölveszem összeállításomba, mert ez az eljárás mód mindenképpen több adatot hoz felszínre, ennél fogva több helynév kerülhet a kutatás látókörébe.

Az egyes földrajzi nevekhez kapcsolódó népi közléseket egyébként – főképpen akkor, ha a szóban forgó névre vonatkozóan más forrásértékű adat nincs – mindenképpen mérlegelni kell, hiszen esetenként figyelembe veendő igazságtartalmuk ezeknek is lehet” (SZABÓ 2008: 87).

BASKI IMRE – érthető okokból – röviden szól könyvem néprajzi szempontú feldolgozásáról és azokról a földrajzi nevekről, amelyek a hódoltság korához fűződnek, s amelyek a rendkívül gazdag török mondakör különböző típusaiba sorolhatók (BASKI 2010: 214). A „Népetimológiával keletkezett helynevek” címmel készült összeállítással kapcsolatban említi meg, hogy a vizsgálat anyagában jóval több adat közlésére lett volna módom (BASKI 2010: 217). Ezért ismét átnéztem a néprajzi fejezetet (SZABÓ 2008: 19–69), és mindössze két olyan példát találtam, amellyel bővíthettem volna az adatok számát. Az egyiket, a *Jancsifalu* : *Koponár* földrajzi nevet Cserszegtomajon jegyezték föl, a másik magyarázat pedig Dombóvár nevéhez fűződik (SZABÓ 2008: 37, 67). Véleménykülönbségünk abból adódhat, hogy valószínűleg eltér a népetimológiáról alkotott felfogásunk.

A recenziens ismertetésének befejezésében összegzőképpen – az általa felsorolt oszmán-török eredetű helyneveket innen kihagyva – a következőket írta: „A nyelvészeti »vizsgálódás« legfontosabb, bár egyáltalán nem új eredménye annak megállapítása, hogy a török uralom alatt, illetve azt követően a magyar nyelvterületen keletkeztek oszmán-török eredetű földrajzi nevek, s ezek egy része még ma is használatban van. Az elvégzett kutatás egyik eredménye az, hogy a nyelvészek által alig használt megyei földrajzinév-gyűjteményekből a már ismert nevekhez újabb példaanyagot tett elérhetővé [...], némely esetben pedig a névtani szakirodalomban még nem tárgyalt helynevekre [...] irányította rá a figyelmet.” (BASKI 2010: 217)

A fentiekhez kapcsolódóan van néhány észrevételem. Egyetértek BASKI IMRÉVEL abban, hogy annak megállapítása egyáltalán nem jelent új eredményt, hogy a magyar nyelvterületen a török uralom idején oszmán-török eredetű földrajzi nevek keletkeztek. Feldolgozó munkám során sajnálattal kellett megállapítanom, hogy a nagyszámú helynévkötetben található, becses értékű adatokat nem aknázza ki a tudományos kutatás. Hogy ezek a kiadványok az oszmán-török eredetűnek vélt földrajzi nevek kutatásában is hasznosíthatók, annak részéről történt fölismerését viszont megemlítettem. Mindezzel kapcsolatban, mivel ez is elkerülte a recenziens figyelmét, fontosnak tartom a megfelelő részt itt idézni. Megállapításaim a következők voltak: „a másfél évszázadig tartó török uralom hatása abban is megmutatkozott, hogy – kisebb mértékben – olyan földrajzi nevek keletkeztek, amelyek valamely részükben vagy a maguk egészében oszmán-török eredetre vezethetők vissza. Ezekre már régebben fölfigyelt a nyelvészeti kutatás (l. pl. FEKETE LAJOS 1924, 1936; KAKUK 1955), az utóbbi években pedig főképpen BASKI IMRE publikált (2005, 2006) oszmán-török eredetű személyneveket és helyneveket [...] Az 1960-as évek közepétől mintegy harminc éven át [...] igen nagy lendületet vett és igen szép eredményeket ért el hazánkban a földrajzi nevek gyűjtése és kiadása. Ezek a helynévkötetek részben a bennük foglalt nevek rendkívül nagy száma, részben a szakmai szempontoknak is messzemenően megfelelő, jól hasznosítható adaközlésük miatt fölbecsülhetetlen tudományos értéket, megbízható forrást jelentenek a különböző szempontú (pl. névtani, dialektológiai, etimológiai, néprajzi, helytörténeti stb.) kutatások számára. Noha a turkológusok, mint fentebb már szó esett róla, egyes helyneveket már korábban is vizsgáltak abban a tekintetben, hogy oszmán-török eredetűnek tekinthetők-e, a nagyszámú és nagy adatgazdagságú földrajzinév-gyűjtemények kutatási forrásként való felhasználására nem

fordítottak figyelmet. Úgy vélem, részemről az volt fontos felismerés, hogy vizsgálódásaim középpontjába – az oszmán-török eredetű helynevek kérdésköréhez, példaanyaguk bővítéséhez – alapvető forrásként a különféle (általában megyei és járási) helynévköteteket állítottam. Annak eldöntésében viszont, hogy esetleg mely helynév számítható a maga egészében vagy valamely névrészében oszmán-török eredetűnek, nagyon sokat jelentettek számomra a turkológusok vizsgálódásai, kutatási eredményei. Közülük leginkább KAKUK ZSUZSA munkáira (1973, 1996) tudtam támaszkodni” (SZABÓ 2008: 173–4).

Mindehhez szeretném hozzátenni, hogy KAKUK ZSUZSA „A török kor emléke a magyar szókincsben” című kitűnő könyve nélkül az oszmán-török eredetű földrajzi nevekkel való foglalkozás eszembe sem jutott volna, és nem tudtam volna kutatási tervemet megvalósítani. Aki áttekinti könyvem III. fejezetét (SZABÓ 2008: 79–160), az meggyőződhet róla: kevés olyan helynevet talál, amelyhez nem használtam föl az ő kutatási eredményeit. De nem készülhetett volna el munkám a már említett, a szakirodalomban és rövidítéseknél felsorolt földrajzinév-kiadványok nélkül sem. Sajnálom, hogy a különféle szakterületeken kutatóknak többnyire elkerülte a figyelmét, hogy mennyi érték rejlik a helynevekben és a hozzájuk fűződő néphagyományban, népi közlésekben is. Nem akartam én belekaszálni másnak a réjtjébe, de mivel nagyon hosszú ideig úgy láttam, hogy a turkológusok sem ismerték föl a földrajzinév-kiadványok felhasználásának lehetőségét, ezért végül vállalkoztam egy nagyon régi ötletem, kutatási tervem megvalósítására (l. erről SZABÓ 2007: 49). Írásomat azzal zárom, hogy munkámmal remélhetőleg sikerült felhívni a figyelmet a helynévkötetek gazdag forrásanyagára, s bízom abban is, hogy ezen kiadványokban nyelvészek, néprajzosok és más tudományágak művelői is értékes adatokra lelnek, és talán majd kedvet kapnak további kutatómunkájukhoz.

Hivatkozott irodalom

- BASKI IMRE 2005. Oszmán-török szavak tulajdonneveinkben. I. Személynevek. *Névtani Értesítő* 27: 13–23.
- BASKI IMRE 2006. Oszmán-török szavak helyneveinkben. *Névtani Értesítő* 28: 83–9.
- FEKETE LAJOS 1924. Hódoltságkori oszmánli helyneveink. *Századok* 58: 614–26.
- FEKETE LAJOS 1936. Testrészekkel alakult helynevek az oszmánli-törökben. *Magyar Nyelv* 33: 288–91.
- IMRE SAMU 1971. *A mai magyar nyelvjárások rendszere*. Budapest.
- KAKUK ZSUZSA 1955. Tabán. *Magyar Nyelvőr* 79: 105–6.
- KAKUK, SUZANNE 1973. *Recherches sur l'histoire de la langue osmanlie des XVI et XVII siècles. Les éléments osmanlis de la langue hongroise*. Budapest.
- KAKUK ZSUZSA 1996. *A török kor emléke a magyar szókincsben*. Budapest.
- KISS JENŐ 2002. Tájszótárírás és tájshótárak. *Magyar Nyelvőr* 126: 391–416.
- KÚNOS, IGNAZ 1901. Spuren der Türkenherrschaft im ungarischen Wortschatze. *Keleti Szemle* 1: 211–22.
- SMFN. = PAPP LÁSZLÓ – VÉGH JÓZSEF szerk. 1974. *Somogy megye földrajzi nevei*. Budapest.
- SZABÓ JÓZSEF 1999. A török hódoltság nyomai helyneveinkben. *Névtani Értesítő* 21: 81–6.
- SZABÓ JÓZSEF 2007. A török hódoltság nyomai Törökkoppány földrajzi neveiben. *Névtani Értesítő* 29: 49–55.
- SZABÓ JÓZSEF 2008. *A török hódoltság néprajzi és nyelvi maradványai földrajzi neveinkben*. Szeged.

- SZAKÁLY FERENC 1969. Tolna megye negyven esztendeje a mohácsi csata után (1526–1566). In: PUSKÁS ATTILA szerk., *Tanulmányok Tolna megye történetéből*. Szekszárd. 2: 5–85.
- TMFN. = VÉGH JÓZSEF – ÖRDÖG FERENC – PAPP LÁSZLÓ szerk. 1981. *Tolna megye földrajzi nevei*. Budapest.
- VASS ELŐD 1972. Törökkoppány 1556. évi adóösszeírása. In: KANYAR József szerk., *Levéltári Évkönyv 3. Somogy megye múltjából*. Kaposvár. 57–74.

SZABÓ JÓZSEF

JÓZSEF SZABÓ, Notes and additions to the review of my book ‘Ethnographic and Linguistic Remnants of the Turkish Occupation in Hungarian Geographical Names’ by IMRE BASKI

A review of JÓZSEF SZABÓ’s book by IMRE BASKI was published in the 2010 issue of *Névtani Értesítő* (32: 214–7). The present paper offers an response to it, emphasizing the fact that the book in question primarily makes use of the results of dialectology as well as onomastics, and only to a lesser degree of ethnography, as the author is an expert in linguistics rather than a Turcologist. The author explains in detail the theoretical background of the procedures, some severely criticized by the reviewer, adopted in the etymological classification of place-names. In doing so, the author presents the sources and the literature used, calling attention to the vast quantities of data published in the volumes of county surveys, which have not been properly exploited in onomastic and ethnographic research until recently. The author makes clear his point of view in connection with such a phenomenon as folk etymology; identifies the roots of the divergence of views between him and his reviewer; and accounts for several etymologies the reviewer cast doubt upon.